

bodas de oro de la creación de la Academia o con ocasión de celebrarse su centenario respectivo.

Para terminar, que este acto sirva —y este es el último fin de estos actos públicos que organiza Euskaltzaindia—, sirva, digo, para suministrar una nueva inyección a la adhesión fervorosa y amor del pueblo de Lemona y de Vizcaya toda al euskera.

Luis Villasante
Presidente

**EGUSKITZA MEABE, JUAN BAUTISTA (1875-1939)
BERE BIZITZA ETA LANAK**

Eusebio Erkiaga
*Giro-billa asieran,
giro-billa amaieran.*

Jaunok, andreok:

Lemoako erriak, beste bere seme askoren artean, bi behintzat, euskal-idazleak ditu. Aita Kristobal Linaza Areta, 1806 gn. urtean jaioa; fraille frantziskotarra, Nafarroan, Gipuzkoan eta Bizkaian an or emen jardun ostean, azken urteetan Tolosan egon zan, eta antxe il be, 1866 gnean. Prosa ta bertszuz mamindu zituan bere lanak. Izlauezko lanak: "Visita egunerocoac aldareco Sacramentuari"; bost bedera-tziurren eta Irugarren erregela edo bizimodua be bai. Izneurtuetan barriz, 667 zortziko, "Jesucristo gure Jaunaren Pasiñoari" eskeiñiak; beste 20 zortziko "Tentaziñoac menperatzeko" eta 200, "Gizonaren bizitza errucarriaren gañeco considerazioac". (Ikus Aita Onaindiaren "Euskal-Literatura", II, 78-79 orrialdeetan).

EGUSKITZA ZANA

Goazan eun urte atzera, doi-doiak. Lemoan, orain Talleres deritxan auzunean zan Errotazar basetxean (1), umea jaio da zemendiaren 28 an. Egun berean, Domingo Etxebarria

(1) Errotazar basetxea mende onen asieran eratzi eben, eta an gaur, marmol lantegia da.

Garai abade jaunak Juan Bautista izenak ezarri deutzaz. Gurasoak, Antolin eta Maria. Oneen gurasoak, Juan Bautista Eguskitza ta Maria Ramona Ureta (aitamabitxi be, eurok, bateo onetan), eta Frantzisko Meabe ta Maria Dominika Ordeñana. Laurotarik iru, lemoarrak; amama Ureta, ostera, galdakaoarra.

Gure mutiko euskaldunak —sasoi aretan Lemoan guztiak euskaldunak ziran eta— gaztelania, eta latin eta griegu ikasi ditu, Zornotzako Larrako komentuan, aukeran. Gerogarrenean joan joaku Arabako lautadara, Gasteiz zurira, abade izateko asmotan. Ez dau, beste askok arrokeriaz beterik edo, bere euskerea ahaztu. Bai zera ahaztu!

Bere buruazkorik idazten ez da zale izan. Orraitio, behin bai, eta zertzelada estimagarri auxe ezin ba, bazterrean laga guk. Azpeitin 1925 gn. urtean, Karmelo Etxegarai jaunak euskaltzain sarrera-itzaldia esan eban eta erantzutea, Eguskitzari egokion. Ona emen onen mintzaldiko puxketa jakingarri au: "Ogeta zazpi bat urte ba dira, gutxienez; alaz ere, atzo izan bailitzan oroitzen naiz. Gasteizko nere ikastaroa bukatu ezkeru, egunik galdu bage, nere etxe-zillora gurasoen ondora itzultzen nintzan, beste nere ikaskideak bezela, ni ere alai ta pozez. Gure erriko apezak, arratsalde oroz, ango jaun baten etxean batzen ziran; eta aro epelean, zerbait irakurteko asmoz, ara joaten nintzan ni ere. Urte batean... irakurgai barri bat aurkitu nuan etxe artan: Azkue jaunaren "Euskaltzale". Erderazko albistariak, ikustalditxo bat eman ondoren, sakelean sartu ta beren etxeetara eramaten zituzten; "Euskaltzale", ez. Au zala, ori zala... iru zenbakitik bi gutxienez, an uzten zituzten, eta neronek artu ta etxera eraman ezpa' nitu, an geldituko ziran, iñori bururik ausi gabe. "Añamendiko Lorea"-ren atal batzuk orduantxe irakorri nituan lenbizikoz. Oporraldia butatu ezkeru, berriz Gasteizerako bidea artu bear izaten nuan, eta gure lankide maite izan zan Agirre jaunaren idatzi osoa, ez nuan aldi artan irakorri; baña egindako atalak atsegin izan zitzaizkidan...".

Gatozan arira. Eguskitzak eleiz-ordenak Gasteizen artu ditu: 1897 gn. tonsurakoa; urrengo udabarrian, diakonu-orde egin dabe, ta abenduan, diakonu. Jarraiko urteko kurtsuasieran, abade egin baiño lehen, Seminarioko Humanidades arazoetako irakasle. Arik ille batzuetara, 24 urte bete eta las-

ter, gabon-bezperan, abadetza ezarri deutsa Ramón Fernández de Piérola obispu jaunak.

Aitatugarri da, oraindik orain, gaztelar akademiku batek esana: "Al hombre, ciertamente, se le arrebató la pureza del aire y del agua, pero también se le amputa el lenguaje; y el país en que transcurre su vida lleno de referencias personales y de su comunidad, es convertido en paisaje impersonalizado e insignificante."

Migel Delibesen itzok berresan daiguzan gure mintzairaz: Gizonari, ziñez, aizearen eta uraren garbitasuna kentzen jako, baiña baita izkerea moztu-ebagi be; ta bere bizitza emon daroan eskualdea, lurraldea, norkiz ta norbere gizartez ornidua, nortasunbako ta esangurabako paraje bihurtzen deutsoe."

GIRO-BILLA

Aizea ta ura garbiak ez izate ori, oraintsuko zera dogu. Berbetea moztu ta ebate ori, orraitio, orain larogei urte inguru susmau eban Eguskitzak.

Irakasletzan diardu Seminarioan; baiña aldaketa izan da, obispu-aldaketa. Cadena y Eleta da gotzain barri ori. Euskaldungoarentzat ez dau txera onik. Une onetara eldu, eta guk itaundutakoek, alde bi, puntu bitatik jardun deuskue erantzukeran. Bata: kanonigutzarako saioetan lemoarrak guztizkoan zertu arren, kargu ori arabar Prudencio Dallori emon eutsoela arabarrak; Azkueren itzak ei dira beste ik: Eguskitzak merezi ezan ebala, baiña obispuaren gogara jardun ebela epaikariak. Bestea: irakasletza maillan, ohi zanez, don Juaneri egokiola gorago jaso izatea arako aukera batean. Baiña, iruzaku egin eutsoela. A. Akesolo bigarren zer oni atxikia dagoku. Arritola aurtemein ildakoak, euskal-giro txar aretan itto baiño lehen, aldegitea erabagi izan ebala Eguskitzak, esan euskun il aurretxean.

Gu be orretan gagoz. Gizonen zuzentasunaz ta zuzenaren aldeko ta kontrako gizonez zalantzan eta duda-mudan jarria genduan gure abade lemoarra. Norbere izatearen kontrako ta eskubideen kaltezko danik ontzat artu gurakoa ez da Eguskitzza. Goragoko karguetarako gose-egarririk barik, aundilu-

rrun eta arrobotsei jaramon egiteke, laga egin dau irakasle kargua.

Eta Bizkaira bihurtu da, euskerea bizi dan lurraltera bere Lemoara. Izan be, barruan zerbait asmo daukanari, ez dagokio lotuegi bizi izatea. Geroetan idatziko dau, "Gizarte-
auzia"-n, sistema batzuk ala besteak be, gizona lotu daroela agertzean: "Azkatasuna urre ta zidarrez ezin erosi, urre ta zidar oro baño obe ta ederragoa da-ta... Aukeramena kendu ezkeru, gizona ezta gizon, esklabu errukarri baño." (103-4 orr.).

Munduan, gizon artezen beharrizana, beti izan da, eta izango be. Ta zorionez, zuok lemoarrok, izan dozue errikoseme argi, gizon zintzo, oso ta zuzenzalea.

Lemoan egon dagoala, zera jakin dau, Lekeitioko Latindade irakasletzako aulkia utsik dagoala. Edubigio Kortabitarte izan da azken-maixua. Ta Eguskitzak bere izena eskeiñi dau, beste sei-zazpi lagunek beste beste ainbeste egin dabelarik. Orraitio, beste oneek, lemoarra be agertu dala jakin baizen laster, atzera egin dabe, eta gure don Juan, 1904 gn. abenduaren 4 an, Lekeitioko irakasle izentau dabe. Ango Karidadeko Alaben kapellau be, izango da aldi batez.

Lekeitiora doa, beraz, eta antxe emongo dau bere bizitzarik erdia baiño gehiago, 33 urtegiño. Bere sasoiaren ikasle izaniko abade batek dirauskunaren laburpena ona emen:

"Bizitza benetan ikusgarria don Juanena! Egunero, utsik barik, goizeko 6 ta erdietan altara nagusi aurrean auzpez, mezatarako gertuten. Ordu-erdi orrelan. Zazpiretan mezea, ta ostein, beste ordu-erdi belauniko, Jaunari eskerrak emoten. Zortzi ta erdietan, egin-egiñetan, eskolaratzen zan, amai-kak arte. Arratsaldean, ordu bietatik 4 arte. Ta erakutsi, baiña zelan erakutsi! Latin, griegu, erretolika ta betegarriak. A zan gizona, beti osasunez beterik, almen eta indar osoz irakasten; bein be ez larrialdi edo gogo motel. Ainbat irakasle izan dodaz; baiña onelakorik bat bere ez, antzemotekorik be. Eslolan errespetu aundiko gizona zan, baiña biotz zabala ta guztiz ona. Beti zintzua ta benetako apaiza..." (Txomin San Sebastianen testigantza).

Beste ikasle batek be, gazteagoak, gehitu deusku: "Lekeition ikasi ta Gaztelu Elexabeitira joaten giñanean, ango irugarren urtekoen ondoan guk geuk, latin asko be gehiago jakiten

genduan don Juanen ikasleok. Erderaz ulertzen ez genduana, euskeraz azalduten euskun. Bere buruaz estua zan eta ikasleok be, estututen ginduzan. Baiña don Juan, abade ta gizon on-ona zan. Behar bada, serioegia. Historia-ikaste orduak gozo ta atsegin izaten genduzan aregaz. Orregaitik edo, beti izan naiz arrezkero historia-zale". (Emilio Kortabitarteren testigantza).

Ona emen orain, don Manuel Lekuonak dirauskunetik, atal argigarri au: "Eguskitza jaunaren bizitzazko zerbait jakin nai dezu. Nik gauza gutxi esango dizut, ez bait nuan ainbeste artu-emanik izan jaun begirune aundiko arekin. Gu 1908 gn. Gasteizera joan giñanerako, Lekeitiora joana zan, Latin erakustera. Seminarioan aren aipamen aundia zan garai artan; gizon jakintsuaren aipamena, alegia. Zergatik aldegin zuan? Orduko gotzain Mons. Cadena y Eleta-k beti ere, euskaltzaletasunaren etsai izan zalako izena zuan. Lanik bikañenak, nik aditzea dedanez, "Ekin"-en argitaldutako Gizarte-auziari buruz egiñak ziran, Soziologi-gaiekoak. Orduan, artean, gauza berri-antzekoa bait zan gizarte-jakintza ori, eta gure artean iñor gutxik ukitzen zuana. Gañerakoan, nik gipuzkeraz euskeratutako Kristau-Ikasbidea—Artzipreste jaunak ontzat emana (Pildain jaunak erderaz eratua)—Eguskitzak bizkaieratu bide izan zan".

Gabriel Manterola arratiar abade jaunak be, zerbait adierazo deusku: "Gizon jakintsu, zintzo ta langillea zan. "Jaungoiko-Zale"-ren eta Euskaltzaindiko batzarretan eza-gutu neban, ni baiño zarragoa zan eta. Ostera, sarritan esaten neutsanez, gauza batzuk benetanegi artzen zituan, gizonen zerak sarri askotan "umore" apur batez artu bearrean". (1)

LANGILLEA

Ete zan ba, langillea! Alan be, J. Mateo Zabalaren lana aztertzean, don Juanek nagia deritxa bere buruari. Lekutako

(1) Orraitik be, Oar-Artetak (J. A.) beste zertzelada batzuen artean, gertaliski au: "Mende onen asieran Lekeition, ango abadeetarik bat, don Patxi Urkiaga zan, aulestiarra bera, "Lauaxeta" zanaren osabea. Zelebrea utsa zan. Beñola, abadeak barriketan eta autuan ziarduela, gai auxe ei eben aho-miñetan: gizona zer ete dan, gizonaren izatea, eta abar. Alango baten, ba dirautse don Patxik:

—Mutillak! Gizona izan be, azken-buruan, zer ete dok, ba? Gizona... kakazarra dok!

Eta orduan Eguskitzak burlezar:

—Egundo etxoat gizonaren definiziño obarik entzun".

nagia! Ezagutu genduan bai, gu jaio baiño zortzi urte lehena-go be, an gure itsaserrian egoan eta. Berbera ara eldu baiño lehentxuago, Combes-ek aizatuta, marista frantses taldea etorri zan igesi, eta antxe lotu. Ta gure abadea, eldubarri izan arren, beste lan batzuen arduraz asi baizen laster, frantses ikasten be asi zan. Asi ta ez etsi, andik gorakoan galiar aei, sermoiak be, frantses egiten eutsezan eta. Gerogarrenean, frantses bitarteko zala, Otto austriar artxidukeari gaztelania irakatsi eutsan. Aldi aretan, Azkue gurea Zita enperatrizaren konfessore zan. Belgikar abade gazte bat, Constant Verhaegen, sei illabetean euskaldundu, ta andik bere anai obispu ta Boise-Idahoko euskaldunengana joan zan.

Orduko ta urte luzeetako arazoak gure errian don Juangenan: latin irakatsialdiak egunero ta kapellautza ardurea; Luistarren zuzentzaille unada batez, geroago Mariaren Alabena; katekesis garaietan, koadjutore izan ezarren, negudabarrietan mutikoen eta neskatoen irakasle; igande ta jaie-tan, bazkal-ostean, neskatiillentzako zan Eskola dominikaleko maixu ta buru, beste emakume batzuek lagun zituala. Sermoiak an or emen; beste era batzuetako itzaldiak be bai: oitu-retazkoak, gizar-te-ariakoak. Artikuluak idatzi, frantses-itzulpen lanak enkarguz egin, liburuak gertau, Euskaltzaindi-rako txostenak eratu, idazki ta liburu zaharretan itzak auke-ratu eta bildu... "Jaungoiko-Zale" bazkunako lehena urte luzeetan, eta beti be, burukide.

Baiña urtearen joanean bere mutillen ardurea lehen eta behiñen ebalarik, orraitio, kurtsuaren azken-aldera, orduan bai egiten zituala zazpi ahalegiñak, ahalak eta lerrak, latin-ikasleok gert-gert jarteko, urterik galdu ez egien, orduan bizi-modu premiñatsuagoaz, gurasoak be kalterik izan ez egien, azken illabeteetan jai ta aste, ordu ta ez ordu traketsenei be, irakasten, etxuran ipini beharrez. Ezagunean argaltzen zan, bost-sei killo bai. "Odola be, ur bihurtzen jat" -esaten ekian ereti aetan. Entzutea danez, Eguskitzaren ikasle gazteek ez ei eben egundo errira kalabazarik ekarri.

Lanari ta lanei lotua, gartxua, mizkeri bagea, jan-edanen ardura barik bizi izan zan. Bazkal-orduetan sarri, afal-orduetan sarriago, etxekoek areri maira dei ta dei, matordua zala ta. Amaika bidar jatekoa barriro berotu behar!

—Osaba —ekion esaten orrelakoetan, aregaz ta izeko Marianagaz bizi zan aren loba Lurdesek—; osaba, orrenbeste jakin, eta beti bai beti liburu ta paper artean.

—Orrenbeste edo... bai, tira, zeozer ba dakigu, laztana. Ostera, beti da gehiago jakin ez dakiguna, dakiguntxua baiño. Ori argiro dakust nik.

Gazteei irakasten ziarduan bizitza osoan. Alan be, auxe esaten euskun: jakiñak jakin, eta bestek irakatsiak irakatsi, munduko bidealdian norberak eta bakotxak egin behar ebala egitekoa; aitamek liburu oso ta experientziz betea eskeiñi ahal izan arren, alperreko zala besterena gureztat be, bardin izango zala uste izatea.

Ez zan ez arro ez bere buru-erakuste zale. Apala zan, leuna, gozo ta txeratsua; ez, ostera berbatsua. Besteren bizitza gorabehetaz eta joan-etorriaz, begirunez ziarduna. Errian lotsa aundikoa. Guztien eretxia orixe zan.

Apaltoa kaleko 14 gnean, bigarren oiñean bizi izan zan, eta ain zuzen be, Azkue kale orretako 20gnean jaioa genduan. Ez eban kale -arteetan denporea emoten ibilteko ohiturarik. Alabaiña, aro ona zanetan, ta eguna ez laburra, parroku jaun ta beste abade batzuk lagun izanik, eta batzuetan mediku bat eta errikoseme abogadu bat, aldran, Antzorizera joan-etorria egin ohi eben. Ixilberaa zan; orraitio, barriketaldietan eztabaidarik sortu ta zeresanik izan, Eguskitzak jo ta keia ekiten eutsan abogaduari be, arik eta gauzak argitu arte. Gomutan dogu "Orixe"-ren esana: "Eguskitzaren logika, bildurgarri da eztabaidetan".

Puntu onen azkenburutzat, eta don Juanen jarduna Euskaltzaindian erkatzeko, esan daigun: EUSKERA aldizkarietan, 1919-36 bitartean agertu lanak, Azkuerenak, 38 lan eta lantxu ta itzaldi bi; Eguskitzarenak, 15 lan eta itzaldi bi; Altuberrenak, 12 lan eta itzaldi bat; "Orixe"-renak, 8 lan. Beste euskaltzaiñenik, askozaz be urriago. Euskalegunetako sermoiak Iurren, Durangon, Andoainen, Arrasaten... Azkue penaz beterik egoan, 1921 gn. Durangon Eguskitzaren sermoia gramfonuz artzerik ez-ta. Ba eban lekeitiarrak, orraitio, ordurakoxe be, geroagoko magnetofonuaren susmua edo.

EGUSKITZAK EZAGUTU EBAN EUSKAL-AROA

Berberak agertu deusku, euskera idatziaren zale noiz egin zan. Artean, Seminarioan ikasle zan, eta euskal-idazle be, orduantxe zertu. Nortzuk aren irakasle? Azkue lekeitiarra, Txomin Agirre ondarrutarra, Arana abandotarra, Etxegarai giputza, Mañariko "Kirikiño", ohi dan legez, gustiok a bera baiño zaharragoak; eta a bera, ikasle zintzo ta ixil.

Garbi-kontu ori, aldi aretan, pentsamodu arrunta zan, berbeta arazoaz ziarduenen artean be. Ez daigun ahaztu, odol garbi gorabeherea be, lege zaharretan eta ordukoen gogoan bizikiro errotua zana. Gaztelar Akademiaren pentzudan ez ete ebiltzan, arako "Limpia, fija..." eta abarrez? Orraitio, gure eremuan bertan be izan zituen aintzindariak. Irureuntsu urte lehenago, Oihenart zuberotarrak ekin eutsan orri; ta purista gehienbat egokia izan ei zan. Arrezkero, Larramendi giartsuak bazterrak astindu zituan, eta garai aretan baldres eta trakeskiro ziarduen euskal-sermolariei, berbakuntza ohea izan egien, erreminta barriak eskeiñi eutsezan: 1729 gnean., Euskal-gramatika eta 1745 gnean., Iztegi irukotxa. Baiña batez be, bere prosa jatorragoa.

1910gn. urtean, Erromak, "euskal-izenak" bateoan ezar-tea ontzat artu eban. "Jaungoiko-Zale" bazkuna sortu zan. Kristau-ikasbide barrirazuak gertu zituen eta zabaldu, Bizkai-Gipuzkoetan. Orren bidez euskal-alfabetau giñan gu geu. Zorretan gaiagokoz ba, Eguskitza zanari.

Gerotxuago Euskaltzaindia be sortu zan, ta garbigiroan edo, sortu be. Azkuek. 1909 gnean. idatzita laga euskun gizon onen aztarrena, (Ikus EUSKERA XI, 1971, 68 garren orrialdean agertu genduaana Eguskitzaz), baiña Elgezabal eta Landaburu bizkaitar diputadu euskaltzaleek be, begiz jota euken. Euskaltzaiñak lautik amabira ugaltzean, don Juan be, aulkidun egin eben. Nortzuk aurkitu zituan erakunde orretan laguntzat, auzolankidetzat? Esandako Azkue ta Agirre; eta Campion, Elizalde, Olabide, Broussain, garbibidean zahar joiazanak, gehienbat. Julio Urkixo bera be, kezka bardiñez kutsatua ez ete ebillen, iñoiz irakurri izan dogunez?

Giro aretan berotu zituen euren buruak; garbigiroan.

Eta orra ba, munduko zerok! Egunak joan, egunak etorri, oraingo aldian, gazteetarikoen artean batzuek, mordoilloago

ta gurago, alkar berotzen daben antzera edo. Izan be, gizona-ri, maiz eta sarri, ingurukoek ezarten deutsoez bai kurtzea, bai kortsea.

Orraitik be, geroagoetan, gure egunotan eta belaunaldian, europar beste erri aundi bik be, garbiketan eta lexiba joten jardun izan dabe, nabarmenkiro ganera. Ta ain zuzen be, Euskaltzaindiak mututu beharra izan ebanean. Alemanian eta Espaiñian egin gura izan dabe lexiba ori, garbialdi ori. Izkuntzea galtzeko bildurrez izan ete da, gure kasuan uste izan zan ori? Ala, orreek be, baserritarrismuak jota ibilli ete dira. erabat eziñekoa dan autoktono-miñez?

Euskaltzaindiaren batzar batean, 1919gn. urrian, eraba-girik datza: Euskal-ortografia taxutu. Izkuntzaren bokabularioa garbitu ta osotu, euskalki guztietan erdalitzen ordez, bazterturik diran euskalitz zaharrak zutik jarteko ahaleginduaz. Euskera literarioa atonduteko lan egiteko asmoa, alde guztietako euskaldunak alkartzebide izan egien; baiña onako au zuhur ulerturik, zera, euskalkiak ez zirala ordezkotuak ez baztertuak izango.

Auzolanean, Campionek eta Broussainek ziñoen onako au: eundaz eta millaka neologismuren premiñea susmetan dogu. Itzok, griegura joteke konpondu behar ditugu; orraitio, bestek egiña ez egiñez. Beraz, ugelak eta edeak narrutik bere-tik atereaz. Leizarragaz aek esana dogu, beste au: siñista ezi-ña dala, premiña bage, arek bere liburuan ainbeste erdalitz sartu-izana.

Txomin Agirrek be, ba dakizue: esan gura doguna euske-razko itzez esan daikegunean, ez dogula erderazkorik zetan ahotan erabilli. Izkelzain barriok, EUSKERA 1920gn. zenba-kian, "Itzberrika" sailla agertu eben. 202 berba sorparri edo. bertan. Ba ete dakizue zenbat, Eguskitzak eratuak? Sei-zazpi bakarrik. Gurago eban itz zaharrak erabilli.

Garbigiro arek, barriz, ez dau amaikorik. Arrezkero be, Azkuek bere Morfologia morroskoan, anaforikozaleak aurre-tik darabiltz, gurean ditugun -n eta -la atzizki alkargarriek, zeregin ori egoki bete daroela ta. "Los panvasquistas del siglo XVIII vieron vascuence hasta en esta degeneración de inte-rrogativos románicos y se empeñaron en dar por locuciones vascas "gizona, zeinekin ni etorri naizen; etxe ori, non gu egon ginan..." (367 orr.)

Eta Altube zuhur ta erdibiderazaleak berak, andik geroetara be, (ikus EUSKERA I, 1956, 10 orr.) onako au dirausku: "Axular, por ejemplo, que hace un empleo abusivo (hay que reconocerlo) de los pronombres y adverbios anafóricos, se sirve de ellos también en casos suficientemente justificados por el deseo de procurar una clara expresión de sus ideas".

Bestalde, Bilboko "Euzkeltzale-Bazkuna" koek be, berobero ziarduen garai aretan, lexibagiñen eta abarrean, geroago adierazoko dogunez. Azkuek eta Altubek 1932-33 urteetan, eztabaida zittaltxua izan eben iztegian sartzeko gai ziran berbak, duintasunez jantzi ez jantzi.

Añibarrok esana be, M. Zaratek gomuterazo deusku, ohar txiker bezela: "Asi Axular como el P. Cardaveraz ponen el verbo al último de la oración, a no venir con relativo, y será bien se haga así, pues sale más natural. Esta falta me dijo que cometió el inmortal D. Juan Antonio de Moguel".

Bidasoaz beste aldeko gure anaien ustea be, ezagutu daigun, aetariko biren esanaz. Sarrera itzaldia, 1931 gn. urtean, Jean Elissalde euskaltzaiñak ziñoan: "Herri guzietan, Jainkoari esker, norbeit atxeman ditake oraino Eskuararen alde zerbeit egin nahi duenik! Oi, eskualdun guziek hori egin balezate, zoin garbi eta eder egon litaken kanpotik ethorri hitzek emeki emeki ithotzen ari daukuten gure Eskuara maitea". (EUSKERA 1931, I, 71 orr.)

Joan dan illean, 1975 urrian, beste euskaltzain barri batek adierazoa; Emile Larre dozue aipaturiko au: "Ez dela euskara batu onik eginen, euskara ongi jakin bage. Euskara batuak... euskara behar du izan, eta ez latin edo frantses edo gaztelania, euskal-jantzitan emana. Gure mintzaira euskara izan dadila..." "... biderdian ibiliz, bidearen bi bazterretan anaiok elkar galdu gabe. Euskara on, *garbia* erabiliz, eta euskara batu batentzat lanean ariz". (Zko.Argia, 567, 1975-X-12).

JARDUNBIDEAZ

Giro orretan arlorra zan Eguskitza, eta giroak alantxe iraun be. Uste dogunez, sermogintzaz asi zanean, itzaldiok aurretiaz idazteko ohiturea eban. Eta orduan egin zan letrazale be. Lehenbizikoan, itzulpenak eta. Orreelan taxutu eban

“Arimaen illa”, besteren arnasaz baiña bere euskal-ibilpidez. Kristau-doktriña textuak be, erabarri tuaz, bizkaieratu zituan. Orobat, “Argi Donea”, gipuzkeratik gurera, 1932 urteko udako porraldian asi ta amaitu(2).

Bitartean, prosa gozo ta irkurgarri guztizkoan, bere gogara. “Loretako illa” eratu eban, Andra Mariren birtuteei lotua.

Jarri daigun argiro zer auxe; arean bere, berberak esan euskunez, ez eban arek literatura uts eta letra ederretan soilik jarduteko joera berezirik. Juan Mateoren lana maxiatzean agiri jarri euskun: “Batzuk orretarako ain zuzen (literatura atsegiñerako), berarizko antze ta jas eta trebetasuna dauke, erleak eztiaren atzetik lez, irakurle naiz entzuleen gogo-biotzak izkera garbi, gozo, leun eta apañaren bidez eratorri, ekarri ta atsegin manatan euki daroez. A, nik be, ori egin al ba’neu...! Baña atarako berarizko antze ta jasik ez daukanak...”.

Apalkiro diño, beraz, sortzaille ez dana. Baiña kritiku zorrotz samarra bai. Zabalazko lan orretan, eta arrezkero, Lizarraga Elkanokoarena aztertzean, begien bistako dogu ori. Eguskitzak, bilbotarraren ipuiñetan billatu bai, baiña ez eban, tamalez, gatz gitxitxu besterik aurkitu. Elkanokoaren elede-rra zertzean, ziñoan: “Lizarragak tarteka marteka neurtitz sail aundiak idatzi zituan. Ahapaldi batzuek poliki egiñak daude, belarrientzat aski atsegiñak dira... Orraitik be, benetako olerkariak bear dituan gogai eregi, irudi eder ta biozketa samurrak maizegi uts-egiten diote; augaitik, Lizarraga bert-solari, neurtizlari bai, baña olerkari izan zanik, ez dut uste” (Euskalegunetako itzaldiak, II, Doneztebekoan, 1923 gn. urtean). Lexikoari dagokiola auxe ugaltzen: erderatiko itz arrotzak ere, maizegi darabilzkiala. “Baña ori egin izan zuan bakoitzean, itz berririk ez asmatzearren egin balu, nik ortaz gaizkirik ez nuke erranen; ordea, euskalitz jatorrak utzi ta batere beharrizanik gabe erderatikoak sartzeari, ez derizkiot bidezko ta onuragarri”.

(2) Zintzoa ta berbakoa zala lemoarra, jakiña dogu. Zehatza benetan. Bizkaieralpen ori egin ebanean, abade lagun batek, gehitutea gura izan eban, jaiera bat edo besteren textua be, liburu orretan ezarriaz. Ezetz biribilla jaurti eutsan Eguskitzak. “Orrelan, ez litzateke “Argi donea” izango”-erantzun eutsan. Doi doia gura eban, egillearen lana lotsa osoz jagonik. (J. A. Oar-Artetak azaldu deusku zertzelada au).

Kapanagaren eta Mikoletaren lanak be, aztertu zituan. Don Juanen lanen iru zerrenda, azkenaldean agertzen ditugu; laburrean, elizlanak 11, euskerari buruzkoak, 26 eta beste batzutarikoak, 3. Bestalde, arek idatzi sermoiak, 250/300 inguru ei dira. Guzti oneek argitaretzeke.

Eztabaidetan, Azkueri aitzi sarritan jardun izan eban. Aditz faktitibo diralakoetaz izan zan behin batean, eta orduan, bitarteko, ta Eguskitzaren kontra sartu zan G. Bähr aleman euskaltzalea. Sakonago ta ugaritsuago erantzun eutsan bigarren jardunean. Eztabai luzeagoa, ta azkena, dakigunez, "Euzkerea" aldizkarian, "Nabarriztarra" urduriak egiñiko artikulu bateri erantzunaz asi, ta gero beste batzuetan jarraitua. Aldizkari orretako banakoetan 1933 urtean lan bat, 1934 gn. beste bi eta 1935 gn. azkena, aurkitu leiz irakurle jakingureak. Gaztalaniaz izan zan eztabai ori. Zabala-Aranak ("Nabarriztarra") bere maixu ta kide zan "Mibisus" elantxobetarraren arnasara, erreforma edo dana dalakoa taxutu gura izan eban. Iragankor aditzetan, joan formetan, irugarrenean, bizkaieran behintzat izenordearen utsa egoala ta. Utsune ori betetea, gauzeak dakarrena zala. Ta betegarri zer? eta beste nunbaiten diarduan irugarreneko "1", ahalmen, uste ta baldintzakoetan agertzen dan elementu ori ezarriaz izan zeitekeala. Gure "Lemoarra" orren kontra jagi zan. Erreforma ta barrikeriok kaltegarri zirala, premiña bagakoak; eta gainera, euskerearen batasunerantza igitu ordez, zaituagotera daroaken jokera zirtzilla besterik ez zala, erantzun eutsan: leba, leugun, leuzun, leudan... eta abar ziran ume jaioparriok. Orrelakorik egundo entzun be ez da egin gure eremuan, gehituko deutsa Eguskitzak. Gizon azkarrak jardun izan dabe arlo orrezaz, ta ez Campionek, ez Eleizalde, ez Arana-Goirik, eta ezta aleman izkeralari argientzakoena be, ez eben "1" ori, pairagarri soiltzat etsi. "Schuchardt, considerado por muchos como filólogo cumbre de estos últimos tiempos y vascológico de primera fila —dirautsa "Lemoarrak"—, examinó expreso este punto del prefijo "1" de las terceras personas, agentes de la acción verbal. Para defender su teoría de la concepción pasiva del transitivo vasco, tropezó con graves dificultades en la conjugación remota, según confiesa él mismo. Salió de ellas como pudo; pero nunca se le ocurrió decir que esos prefijos son pacientes, aunque ello le hubiera venido como anillo al dedo".

Ta generatzen deutsa: "Ez daigun esan ba, "Mibisus" maixua ta Urrutia ta Zabala-Arana ikasleak, irurok sukalde batekoak, lince dalakoa aiña zoli dirala, ta beste enparauak, sator itsukiak edo. Orretarako, "Nabarriztarra" adiskidea, ez dago eskubiderik. Errespetu aundia deusat "Mibisus"-i, baiña utseziña danik ezin lei, ez arek ez bestek, siñistu".

"Euskera idatziaren batasunaz" deritxan lana egin eban Euskaltzaindirako, lan mamintsua, aren kide batzuk zertu ebenez. (Ikus EUSKERA 1922, III, 10 gn., 114-122 orr.).

Erdiko euskalki-aditzaren alderantz makurtzen zan. "Euskera-batasun egiñen ontan —ziñoan Doneztebeko itzaldi aretan— astiro, emeki emeki ibilli bear gerala diote. Nik ere, orrela uste dut: baña astiro naiz bizkor, naiz emeki naiz oldarez ibili, elkarrenganatzeko bide ori gaurdanik kemen eta adore aundiz artu bear genuke".

Oraintsuko urteotan azaldu diran gaien artean, itzen formaz, itz barriez ta joskeraz agerturikoaz, Eguskitzaren lanak jasean eta lerroan legokez, gehienbat. Matiz-kontu auxe soillik, aurki: oraingo izkeralarien eretxiz, nahiago ditugula bizi-bizirik dirauen berbak, zaharkiturik eta liburuetan datzazanak baiño. Arean, gehiago erabilten diran berbak eta zabalago edatuak dagozanak, euskalki bakotxean eta alkarrekiko; ta garbitasunari behatu arren, aberastasunari be, zain egon behar gaiakozala.

Bestalde, itz lauari dagokonez, jatorra, behar bezelako prosa, ur garbiaren iduriko daitekeala. Prosa argia, ulerterreza ez ete zan Eguskitzarena, gero ta areago? Gurean ez zan gaia ekarri eban arlora, gizarte-eztabai ta asmoen agerpen eta burrukak. Izatez, periodista taxuko lanak, artikulu laburrak izan ziran, asteroko aretan agertuak. Gero, barriz, ez aren gogara iñoren esanari amore-emotearren baiño, liburu eran osotuak. Itzaurrekoan dirausku. Langille ta erri arruntarentzat egiñak, baserritarrentzat bereziki, behar bada, artikulo motzok.

Prosa ariña ta erreza da orkoa, gero ta errikoiago; esaldi labor samarrak eta erdalitzak be, iñoiz baiño ugariago. Orrelakoxea izan zeitekean arrezkero aren idaztemodua, jazo zana jazo izan ez balitz. Gerrateak euskal-literaturan egin euskun urratualdi negargarria, besteak beste.

Emakume bizitzaz be, lan politak biribildu zituan, eta arean, orretariko batek "Kirikiño Saria"-ren jabe egin eban 1930 gn. urtean. Arrezkero, "Yakintza" aldizkarian agertu eben artikulu ori, "Emakume euskotarra".

Baiña bego argi onako au. Irakasle zan, literaturagille baiño be; sermolari ta izlari, ta ez idazle eder-itxurako izan gurakoa. Ikastea nekagarri baldin bada, gogoan izan aren lanak, textuak, didaktika arlokoak dirala, batipat. Eta ikastelanak, ez dira arrapaladan irakurteko, zatika eta atalka baiño. Umetan eta gaztetan euskeraz jardun ez dauanak, nekea aurkitu lei aren prosaz, norbere erdal-pentsamoldea sintaxis euskaldunaz musturka aurkituko dau ta.

Eta itzaldiak eurak, ez zituan arek bestek irakurteko egin, berberak esateko bai ostera. Belarri onekoa zan eta ahots ederrekkoa. Orregaitik, asmoz ta jardukeraz, entzun egin behar jakon, berberari entzun. Irakurtea neke daiteke; entzutea ba dakigu atsegin zana. Doiñutasun bereziak ezarten eutsazan itzaldiari; saillean barruna, soiñuketa ta mintzura ezbardiañak eta volumen aldakorra. Asieran isil samar, bigun; urrena sendo baiña gozo; jarraipenean kementsu, gora ta beherako mintzurretan; guenez, sarri askotan, esaldia oldartu ta ozen burututeko. Musikatasun orrek entzuleak ez tigan jarten zituan, ernagarria bait zan aren etorria ta esan argia, berezkoa, euskalduna. Itsasontzia ur-azalean olatuei maitez deusala, dzauan dzauan ari dan bezela, batean garai, urrena sakon, musikadun esanen zambuluei gozaro atxikiak jarten zituan entzule gogatsuak.

Frase luze ala labur, saillean, erreto, trabarik bage asi ta amaitu. Ez ekian arek, orduan eta gaur dan egunean nabarmenago, batzuek darabilen ezpan-arteke esturarik eta totemotelik; makulu bitartez mintzamodu aspergarri ta berbartuan diarduenen antzik, ez eban, ez, Eguskitzak.

Aditz-sintetiku-zale ba zan, baiña urri erabilli ohi eban, eta formarik arruntenak, gehienbat. Anaforikurik ez eban astindu. Berbetan ez eban behar izan; idazte-orduan, buruak emon be ez. Ohitura kontua da. Usaten ez dauanak, premiñarik be ez. Geurez be, ba dakigu ori.

Radikalizatua ete zan don Juan? Orrelan balitz, 80 urte lehenago modan egona dogu, orrezkero; ajornamentuz. Kontamiñaziño bildurrak jo ez gaitu ba orain, orko, ango ta emen-

go? Lehen orduko euskaltzaiñak, orren kontrako kezka egozan eta jardunean, bide garbizalea ta garbitzaillea artu eben.

Orain, zer bat dogu uka eziña; zera, bai orduan, bai gaur, gure berbakuntza au itz ugariren premiña gorrian dogula. Bestegandik beretuko ditu batzuk, asko behar bada; beretik be, orraitio, bere narrutik be, ugela eta edeak atera leiz. Ta premiña ez dogu itzena, soillik. Aurrizkirik urri dogu. Atzizkiak eurrezago; alan be, ostera, beste batzuen eskariz daukagu izkuntzea. Gure "Lemoarrak" sozialismu ordeko berbea "gizartekeria" eratu ebanean, premiña eban sufijo egokia, doi doia, euskeraren barrutian aurkitu ez ebalako ez ete zan, nahiz eta arek, beste errezoimodurik azaldu lan orretan? Baietz uste dogu.

Lana, nekea da; aringarri, kirola. Esanak esan, Eguskitzaren lanak irakurterakoan ez da trabarik, ez da geldialdirik, ez da zetan esti-egin. Joan goakez, ura joanean libre doan antzean. Lerroa amaitzerakoan, jeurt-egin eta ekin urrengo lerroari, idi bakarrak ala buztarriak ildoak ildo egin ohi dituen taxura.

Euskal-moduz baliaurik, izenak eta biñaka jarten ditu sarri; izenondoak be, pareka ala irunaka; eta aditzak be, bat, bi, iru, alkargarriaz buztarturik erabilten zituan. Berbarako; erro ta sustrai, orpo ta eusle; sendo ta indartsu, illun eta ezaiña; edota aditzetan, ase ta bete, erne ta agertu, iratsi ta josi, eta abar, euskaldun arruntaren ibilliz. Zegaitiko barriren bat orrelan jarduteko? Bai ba; ibilkera jatorra izanaz ganera, aren ustez, antziñeko euskal-idazleek gura ebena ta behar ebena adierazoteko egiten eben soillik. Ori ta geiago egitea ez ete dagokio oraingo idazle pizkunde-garaikoari, irakurleei izkeraren ugaritasuna, edertasuna, sendotasuna ta aberastasuna erakusteko? Bai bein! Guk orixe be, egin egin behar genduke, esaten ekian.

Abadeak auskereari kalte egin deutsoela iñoiz esan izan dala ta, puntu orrezaz Donezteben ziñoan: "Baña gure aurretiko idazlerik bikañenak Axular ta Mendiburu, Gerriko ta Agirre, Añibarro ta Mogel, apezak ez al ziran? Bai, noski. Eta gure izkuntza zâr ontan oyen idaztiak baño ederragorik, nork egin du? Guk dakigunez, iñork ere ez. Au oroitzuz, erraten nuan: euskararen galtzea apezan obena, nola izan daiteke?"

Eta aren garaikoak, zer diñoe Eguskitzaz? Aita Errandonea jesulaguna, Loiolan latin eta griegu irakasle ospatsu zanak, euskerari buruz ez eban eretxi onik, arik-eta 1925 gn. urtean Azpeitin, Etxegarairi ta Eguskitzari euskerazko itzaldiak entzun arte. Arrezkero, aren ikasleek beste gizon bat susmau eben aregan, euskaltzale bihurtu baitzan. "Urrengo bederatziiurren ospatsuan, Loiolan, punterengo izlarien tartean, Eguskitzak sermoe gogangarria egin omen zuan, jesuitak beharri ta aho zabal egozalarik". (J. Zaitegiren testigantza).

"Orixe"-k 1927 gn. idatzia, gure literaturaren historiaz ari zalarik: "Eguskitza aundia... Gai zailletan eta argi, euskaraz au baiño obeki mintzatu danik, ez dakit ote dan Euskalerrian".

M. Lekuonak esana: "prosa oparoa, itz ondo neurtua, joskera jatorra —bizkaieraz gutxitxok bezelakoa— andikeri puztu ta anpaturik gabea; dana adi errez...".

Aita Intzak, lehen orduko euskaltzain oraindio bizirik dogun bakarraren lumak ezarrian: "Eguskitza... Ona gizon sendoa, soñez, buruz, euskalgaietan. Noizbeinka lantxo politak eramaten zizkigun, guzcion jakingarri. Euskaltzaindiaren jaietan, berau giñun eliz-izlari argi ta mamitsua. Azkue ta Eguskitza jaunekin batera, Altubek ematen zizkigun xeetasunik aundienak".

Altuberen esaera bat, ona: "Eguskitzak, bere betiko begi zorrotzaz... Zurekin nago, lagun".

Literatura gureak gorantza ta aurrerantza egitea gura dogu guztiok, entzule, irakurle ta idazle gehiago, ugariago izan daigun. Irakurleak ugaltzeko, noraezekoa da argi idaztea. Lizardi zanak be, zertu eban eztabaida au, argi-illun kontu orrezaz.

Eta barriro be, gero ta illunago ez ete diardugu? Didaktika lanak eta saioak, berez dira saillak. Baiña nobelak eurak be, aspaldion, illun eta nekagarri ez ete ditugu? Asmoak zorrotzak izan arren be, izkera ta ibilpideak errez, argi, ulerkoi behar leuke. Irakurleak kexu izaten jakuz, guztia ulertzen ez dabela ta.

Puntu onen amaitzat, L. Mitxelenaren iru esaldi. "... Bai baitirudi zenbait aldiz, luzaroan ohean egoteak aspertu duen eria bezala, ez dugula, euskaraz ari garela, egoera lasairik

aurkitzen. Lehen, esaldi luzeetan barrena zalantzarik gabe murgiltzen ziren euskal-idazleek ez zuten horrelako kezkarik. Orain berriz, bide berrien bila eta labur-beharrez ari garenok, errenka gabilitza sarritan, oinetako hestuegiek min ematen baligute bezala ("Lan hautatuak", 274 orr.).

AZKEN -ORDUKOA

"Euskaltzaleak" zeritxanak, 1936 gn. urteko uda-asieran, Lekeition, Azkue aita-semeen omen eta goratarrez, VII Euskal-Olerti Eguna eratu eban. Bezperan, bagillaren 27, zapatuan, udaletxean, arratsalde lehenean, neska-mutikoen sariketa izan genduan, euskeraz irakurte ta idazte saio laburrak egin ostean. Epaikari buru, Eguskitza jauna, ta onen eskuman, "Orixe", ta ezkerraldean, neure burua. Gabean, oiartzuarrek, Lekuona anaien "Eun dukat" antzeztu eben "Gora-Buru" aretoan.

Illaren 28 gn. Euskaltzaindikoak eta eundaz euskaltzale batu zan errian. Oneen artean, jakiña, "Euskaltzaleak" aretako lendakari zan Montzon Olaso jauna ta J. Ariztimuño "Aitzol", idazkari nagusia.

Kurtsoa amaitu da, ta Eguskitza, bestetan legez, Lemoara doa. Arik laster, etxagerratea sortu zan. Udazkenean, barriri agertu zan gure itsasertzera Eguskitza, ta an iraun. Urrengo udabarrian, 1937 gn., gerrate-lurralde eta gudaoiñak, aldatu egin ziran, eskuz aldatu. Eta Lekeition, guk orrelakorik uste ezarren, arerioen bat edo beste izan eban nunbait, eta etxea kartzela zala bertatik jarri eben.

Egoera orretan, erriko norbaiti idatzi eutsan, aren loba Lurdesez autortu deuskunez. Kartea itxia zan eta, ez dakigu erantzuna zelakoa izan zan. Bai oster, don Juanen berba mingotsok:

—Zetan gabiz ba, beti elizan sartuta, estura ordua danean alkarri lagun ez giteko?

Asieran, giro-billa ibillia genduan gure Eguskitza zintzoa. Azken aldera be, giro zazkar eta latzak zirauan arentzat. Bai, euskaldungoa dan pekatu larria euskalsemearentzat berbere aberrian!

Andik zortzi bat egunera, Arabako Villanañen dan Angosto komentura daroe. Ta geroago, Begoñako Karmelora erakarriko. Urrillaldera, Auzitegira jatsierazo, epaikarien aurrera, Bilboko Maria Muñoz kalera.

Ogetamairu urtean egon zan errikoeek salatu eben, norbaitek behintzat, bai. Zer ete diñoie orain epaikariok?

– Politikan jardun ete dozu?

– Egundo bere ez.

– Zein euskal-ekintzatan ibilli zara, ba?

– Euskal-kultura ta izkera-arloetan lan egin dot; jakiña, elizgizon neure lanaz ganera.

– Eusko-Ikaskuntza dalako orretakoa ez ete ziñan?

– Bai, jauna.

– Bazkune orretako buru, nor zan?

– Deduzko buru, errege Alfontso XIII gna.

– Zer deritxazu "horda" orreen lanbideari?

– "Hordak" diralakoan lanbideari? Basatikeria deritxat.

Eta... epaikariek aske laga dabe. Obispautzan ziarduan Lautzirika jaunak, Bizkaitik aldegitia komeni izango jakola edo, ziri egin deutsa. Eguskitzak, ezetz biribilla jaurti eutsan. Lemoan jaioa, Lemoan ilgo -darantzutso.

Kalte ikaragarria egin jakon orduan gure abadeari, kalte morala. Zer neurri dau, zer mailla kalte barruko orrek? Zelan ordaindu ete leiteke? Kalte moralari ondo egite morala dago-kio, eta neurri antzekoan, bederik.

Bitartean, Lekeitioko etxea errekeisau egin eutsoen, eta liburu ta ostantzekoak be, lauskitu eta kendu be bai. Ilburukoan, liburuak Lemoako elizearentzat izten ditu batzuk, eta besteak Obispaduarentzat.

1939 gn. urteko uztaillean azkenengo ikusi genduan Lemoan don Juan gurea. Makal, argal, begiak sakon, iduna mehe, ahotsa larri, baiña gogoa gertu, itzak gozo ta maitakor. Ez genduan uste izan azken asteak izango zituanik, orduko aek. Bihotza, guztia beharrean eukan.

Birtutez bete urren eban bere bizitza-neurria: eskutuzko arantzaz, samiñezko loraz, betiro zintzo ta zuhurkiro jardunaz. "Eguskitzaren nagusi bakarra, Jaungoikoa zan –diraus-

ku aren ikasle Txomin jaunak. Aren aurrean egiten ebazan gauza guztiak. Bestela, ezin leiteke aurkitu orrelako zuzentasunik eta zeregin guztiak ain ondo egiteko zaletasunik.

Erbesteratua egoan abade lagun bati dirautsa: "San Paulok Timoteori esanaz diardut... egite onez, aberastuten: altxor ona gerorako batzen, bizitzea irabaztearren...". Talleres 6 gn., Lemoan, emen utzi eban mundu zazkar ta gorrotoz kutsatu au, aren arima eder eta santutasunez beteak, 1939 gnko. abuztuaren 12 gn.

Orduan, artega, ezpanak dardar eta zizpuruka, Azkue sendoak oiuegin eben: "Gizon aundi bat il da. Eguskitza il da".

Ta amaieratzat, "Loretako illean" dakarren esan au barridatzi gura dogu: "Itsasotik urtendako urak, barririo itsasoratzen diran legez, ni be, egin ninduan Jainkoagana itzuli ta joango naz. Jaunarena naz, Jaunarentzat nago, Jaunaren zorionera sartu naiteke".

EGUSKITZAREN LANEN ZERRENDAK

I

EUSKERA ONETAN AGERTURIKOAK:

Euskaltzain ala Euskaltzain. I (1920), II z., 19-28.

Iruigarren txostena, I (1920), II z., 28-31.

Euskalki ala euskalgi? I (1920), II z., 38-44.

-Kari atzizkia, I (1920) II z., 66-73 (Eta -gai, -kai, -kizun...).

Euskera idatziaren batasuna, III (1922), I z., 114-122.

Zabalak idatzitako adizpiakera batzuetaz zerbait, III (1922), II z., 30.

"Bai" ta "ez" aditz-aurrean, III (1922), III z., 55-63.

“Bai” ta “ez” aditz-aurrean (Azkue jaunari erantzuna) III (1922), IV z., 38-48.

Bizkaiko euskeraren eta batez be, bere adizpiakeraren aldakuntzak.

(Kapanagaren liburutik, agiri danez) VI (1925), II-III z., 136-147.

Conjugación familiar o dialogada? VI (1925), IV z., 3-15.

Karmelo Etxegarai'ri Euskaltzaindian sartu zanean irakurritako itzaldia (Gaia: euskeraren bizitzaz, nondik etorri ote zaion euskerari gaurko bere auleria, t. a.) VII (1926), I, 26-37.

Arrasateko Euskalegunean Eguskitza euskaltzaiñak egin-dako itzaldia, IX (1928), 24-34.

El sufijo -garri. XI (1930), 262-266.

Los sufijos bel, pel; bil, pil, mil. (1930), 218-220.

Verbos compuestos, factitivos o causales: ¿cuál es en ellos el verdadero elemento factitivo? XI (1930), 213-217.

Observaciones a algunos puntos de la Morfología Vasca del señor Azkue, XII (1931), 62-67.

Verbos compuestos, factitivos o causales: ¿cuál es en ellos el verdadero elemento factitivo? XV (1934), 246-257.

II

EUSKERA ALDIZKARI ONETATIK LANDA, EUSKERARI BURUZKOAK

Conjugación remota del transitivo vasco. Revista EUZKERE, Bilbao. (1933, II, 485/489; 1934, III, 156/163 eta 236/243; 1935, III, 563/569).

De euzkeralogía: gizaiti o gizatzakunde.

Itz bikoitzak darakuskuezan euskal-izpiakeraren arau batzuk. RIEV 1924, 592/598.

Mikoletaren euskereak eta gaur Bizkaian darabilguzanak, ze alde eta dauke? RIEV 1930, XXI, 468/477.

¿La voz Euzkadi es neológica? Euskal-Esnalea 1918, VIII, 1.

Zabala Aba ta euskerazko bere lanak. (Durangon, Lenengo Euskalegunetako itzaldia, 1921, iraillean egiña, 1922 argitaldua).

Doneztebeko Euskalegunetako itzaldia, Joakin Lizarragari buruz.

III

ELEIZAKO LANAK

Garbitokiko arimaen illa (Sarda y Salvany jaunak erderaz idatzi ebanetik, Eguskitza abadeak euskeraldua). Bilbao, Grijelmo 1915, "Jaungoiko-Zale"-ren idaztiak.

Andra Mariaren loretako illa, 1919. Zornotzan, "Jaungoiko-Zale"-ren idaztiak.

Cristoren dotriñaco icasquizunic biarrenac ipini ditu euskeraz... abadiak, gure Jauna artu baño len icasi dagueizan eusqueldun umechuac. Bilbao, Verdes Achirica, 1911.

Mexikotar katolikoan alde, Loyolan batu ziran Luistarrari apaiz jaun Eguskitza euskaltzaiñak egindako itzaldia, 1928 (-IV- 22an. Donostia, 1928).

Durangoko Euskalegunetako sermoia, 1921 irailaren 8an.

"Argi Donea" Baltzolarena, 1932 udan bizkaieratu, 1933 argitaldu. Kristau-Ikasbidea, M. Lekuonak gipuzkeraz jarria, bizkaieratu.

Bost abesti labur, Andra Mariari. "Loretako illean" dagoz, musika ta guzti. Letrak, Eguskitzarenak dira. Doiñugille, Valdes Goikoetxea Alex eta Julio; eta Aita Donosti. Begoñako Karmelon atxillo egoanean egin eban beste neurtitz bat; Aita Linori eskerrak ez zan aldendu lantxu au.

Andoaingo Euskal-jaietan eleiz-itzaldia, 1929-IX-22. "Euskal-Esnalea" 1930. J-Zalek, 19 orr.

Euskaldunei euskeraz Iurreko eleizan... Bilbao, Grijelmo, 1915.

Oratio inauguralis in Seminario Conciliari Victoriensi. Cursus 1903-4. Victoriae: Impr. Pujol 1903, 32 orr.

IV

BESTE LAN BATZU

Emakume-bizitzaz, "Euzkadi" egunerokoan artikulua. Orretariko batek "Kirikiño Saria, 1930" emon eutsan.

Gizarte-auzia, 1935, liburu taxuan, "Ekin"-en agertu lanen bilduma.

Erri-ohituretzakoa: Kaxarrankaren gorabeherak eta Auriako jaia. Itzaldia, Donostian, 1927 gn. urtean. RIEV 1927, XVIII, 422/26.

J. B. EGUZKITZA'REN ELEIZ-IDAIZLANAK

A. S. Onaindia

Gai auxe emon daustie, Eguzkitza, erri onetako seme argia goratuteko. Iru ataletan banatuko dot berau: 1) *Eguzkitza, eleiz-gizon*: 2) *Eguzkitza, sermolari*, ta 3) *Eguzkitza, eleiz-idazle*.

Eguzkitza, eleiz-gizon.—Gizaseme aundi baten eun urterrena ospatzen gagoz. Eguzkitza andi agertzen yaku, bai, euskal literaturan. Eta ementxe munduratua da, Ibaizabal ertzean, zugatz eta solo artean; ementxe, ainbeste auts ezpa leuke, eder-ederra litzaken erri onetan. Egun argi batean igon or goiko arkaitz gaiñera, ta begiratu ezker-eskuma, ta zeuk